Barriers to Active Aging Based on the Theory of the Right to the City a Qualitative Study in the City of Karaj

Meisam Momenkiaee: M.Sc, department of social work, faculty of social sciences, Allameh Tabataba'I University, Tehran, Iran. meisam.kiayi@gmail.com
Sattar Parvin*: Associate professor, department of social work, faculty of social sciences, Allameh Tabataba'I University, Tehran, Iran. sparvin1359@atu.ac.ir
Hamideh Addelyan Rasi: Assistant professor, department of social work, faculty of social sciences, Allameh Tabataba'I University, Tehran, Iran. addelyan@atu.ac.ir

Abstract

Introduction: Active aging phenomenon emphasizes optimizing opportunities for health, participation, and security to improve the life quality of elderlies. To achieve this purpose the most important policy is to remove the existing obstacles in society so elderlies could have an active life. This study aims to identify the obstacles and boundaries that faced elder people from having an active life by the concept of "The Right to the City".

Methods: This research is done by quantitative methods along with thematic analysis. The statistical population consisted of all active elders of Karaj city, among which twenty-three people were selected by purposeful sampling method study population. According to the phenomenological approach of the study, a semi-structured interview was applied to collect the participant opinion based on their life experience. Then, the opinions were provided in a written format and were analyzed through the thematic method.

Results: The result of the analysis showed six main content and twenty-two secondary content in regards to obstacles preventing active aging according to the concept of "the right to the city". The main contents of the study include "lack of access to urban space", "lack of security in life", "lack of welfare resources which fit elder requirements", "social rejection", "urban governance infirmity" and "lack of social justice".

Conclusions: Results of this study showed that these contents are related to components of the concept of "the right to the city" (participation and space allocation) and due to the mentioned obstacles and boundaries, elderlies are not able to have an active life in Karaj. Due to this study, the most important obstacles that prevent elderlies from having active life are the environmental and social factors of Karaj.

Keywords

Elder

Active Aging

Active Aging Obstacles

Right To The City

*Corresponding Author
Study Type: Original
Received: 21 May 2019
Accepted: 31 Jan 2020

Please cite this article as follows: Momenkiaee M, Parvin S, and Addelyan Rasi H. Barriers to active aging based on the theory of the right to the city a qualitative study in the city of Karaj. Quarterly journal of social work. 2020; 9 (1); 40-56

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

[DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

موانع سالمندی فعال بر اساس مفهوم حق به شهر یک مطالعه کیفی در شهر کرج

میثم مومن‌کیائی: کارشناس ارشد، گروه مددکاری اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران. meisam.kiayi@gmail.com
ستار پروین*: دانشیار گروه مددکاری اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران. sparvin1359@atu.ac.ir
حمیده عادلیان راسی: استادیار گروه مددکاری اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران. addelyan@atu.ac.ir

واژگان کلیدی

سالمند

سالمندی فعال

موانع سالمندی فعال

حق به شهر

چکیده

مقدمه: پدیده سالمندی فعال بر بهینه‌سازی فرصت‌ها برای سلامت، مشارکت و امنیت به منظور ارتقای کیفیت زندگی سالمندان تاکید دارد و مهمترین سیاست‌های جوامع برای این پدیده، رفع موانع موجود در اجتماع برای حضور فعال سالمندان است. پژوهش حاضر نیز با هدف شناخت موانع و محدودیت‌های سالمندان برای حضور فعال در شهر بر اساس نظریه "حق به شهر" صورت گرفت.

روش: این پژوهش با استفاده از روش کیفی همراه با تحلیل تماتیک انجام شد. جامعه‌آماری پژوهش کلیه سالمندان فعال حاضر در شهر کرج بودند. بیست و سه نفر از سالمندان به‌صورت هدفمند انتخاب شدند. با توجه به انتخاب رویکرد پدیدارشناختی در این مطالعه، نظرات مشارکت‌کنندگان در پژوهش که حاصل تجربه زیسته آنان از زندگی در شهر بود با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته اخذ شد و سپس به‌صورت مکتوب آماده گردید و از طریق روش تماتیک یا مضمونی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج: حاصل تجزیه و تحلیل، شش مضمون اصلی: دسترسی محدود به فضای شهری، نبود امنیت در زندگی شهری، کمبود منابع رفاهی متناسب با نیاز سالمندان، طرد اجتماعی، ضعف حاکمیت شهری و نبود عدالت اجتماعی و بیست و دو مضمون فرعی در خصوص وجود موانع سالمندی فعال بر اساس نظریه "حق به شهر" بود.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش نشان داد، مضمون‌ها با مولفه‌های نظریه حق به شهر (مشارکت و تخصیص فضا) رابطه دارند و به دلیل وجود موانع و محدودیت‌های مطرح شده، سالمندان نمی‌توانند به‌طور فعال در شهر کرج حضور داشته باشند. عوامل محیطی و اجتماعی شهر کرج مانع اصلی سالمندی فعال است.

* نویسنده مسئول
نوع مطالعه: پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۲/۳۱
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۱۱

نحوه استناد به مقاله: میثم مومن‌کیائی، ستار پروین و حمیده عادلیان راسی. موانع سالمندی فعال بر اساس مفهوم حق به شهر یک مطالعه کیفی در شهر کرج. فصلنامه مددکاری اجتماعی، ۱۳۹۹؛ ۹ (۱): ۵۶-۴۰

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

[DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

مقدمه

سالمندی، تغییری است که با گذشت زمان صورت می‌گیرد. این روند دارای جنبه‌های مثبت و منفی بوده و پویایی فرآیندهای زیستی، ادراک، رشد و تکامل و بلوغ را در بر دارد، به‌عبارتی سالمندی در طول زندگی ادامه دارد. سالمندی به‌طور عامیانه مرحله‌ای تصور می‌شود که در آن کاهش توانمندی و کارایی‌های سالمند به‌وقوع می‌پیوندد و در حقیقت تنها جنبه خاصی از رشد و تکامل نشان داده می‌شود.[۱] در یک طبقه‌بندی مشکلات دوران سالمندی به سه دسته تقسیم می‌گردد که عبارتند از: ناتوانی‌های جسمی سالمندان: شناخت این ناتوانی‌ها می‌تواند نقطه قوتی برای شهرسازی سالمند محور باشد. مشکلات شناختی سالمندان: این مشکلات اغلب ایجاد کننده عمده‌ترین نوع احساسات منفی مانند احساس ترس از محیط شهری است. مشکلات اجتماعی سالمندان: توجه به مشکلات اجتماعی سالمندان در شهرهای امروزی اهمیت بالایی در طراحی شهر سالمند محور دارد.[۲]

جمعیت ایران به سرعت درحال انتقال سنی است و در اثر کاهش باروری و افزایش امید زندگی، به‌طور روز افزون به تعداد و درصد جمعیت میانسال و سالخورده افزوده و از جمعیت نوجوان و جوان کاسته می‌گردد. نتایج پیش‌بینی جمعیت کشور توسط سازمان ملل با سناریوی رشد متوسط نشان می‌دهد که در سال ۲۰۵۰ در حدود هفتاد درصد از جمعیت کشور در گروه سنی پانزده تا شصت و چهار سال، سه و هفده صدم درصد در گروه سنی بالای شصت و پنج سال و بقیه درگروه سنی زیر پانزده سال قرار خواهند گرفت. میانه سنی جمعیت به حدود چهل و دو دهم سال افزایش خواهد یافت.[۳] طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ و بنابر گزارش مرکز آمار، جمعیت کل ایران ۷۹۹۲۶۲۷۰ نفر برآورد گردید که از این تعداد هفتاد و چهار درصد یعنی حدود شصت میلیون نفر در نقاط شهری زندگی می‌کنند و ۴۸۷۱۵۱۸ نفر از کل جمعیت را افراد سالمند بالای شصت و پنج سال تشکیل می‌دهند.[٤] رشد این گروه جمعیتی در کشور ضرورت تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی در سیاستگذاری و اجرا در حوزه‌های سلامت، بهداشت و رفاه اجتماعی را نشان می‌دهد. تمرکز بر رویکردهای پیشگیرانه و ارتقا سلامت در ابعاد مختلف از موارد مهم در این زمینه است. در گذشته باورهای حاکم در جامعه بر اساس ابعاد سنی، جسمی، ذهنی و اجتماعی به‌طوری بود که سالمندان را به‌عنوان افرادی توانمند قلمداد نمی‌کردند و طبق این دیدگاه، سیاست‌ها و برنامه‌های جوامع و همچنین نگاه افراد جامعه، این گروه جمعیتی را در گروه مصرف کننده قرار می‌دادند. با توجه به پیش‌بینی افزایش جمعیت سالمندان از اواسط قرن بیستم میلادی و نقش موثر آنان در توسعه و توسعه یافتگی، یکی از مهمترین مفاهیم جدید، مفهوم سالمندی فعال را که در مقابل دیدگاه سنتی قرار می‌گرفت، مطرح کرد.

سالمندی فعال در ابتدا توسط سازمان بهداشت جهانی به‌عنوان سازمانی سیاستگذار به‌طور جدی مطرح شد و بعد از آن مورد توجه سالمندشناسان قرار گرفت. تعریفی که سازمان بهداشت جهانی از سالمندی فعال ارایه داده است، این مفهوم را فرایند بهینه‌سازی فرصت‌ها برای سلامت، مشارکت و امنیت به منظور افزایش کیفیت زندگی افراد در هنگامی که سالمند می‌شوند تعریف نموده است. مولفه‌های سلامت، امنیت و مشارکت علاوه بر اینکه چارچوبی را برای توسعه استراتژی‌های جهانی، ملی و محلی برای جمعیت سالمندی فراهم می‌کند، پژوهشگران سالمندشناسی نیز از آن به‌عنوان چارچوب اصلی جهت تحقیقات خود استفاده کرده و این سه مولفه را به‌عنوان مبنای مفهوم‌پردازی و اندازه‌گیری قرار داده‌اند.[۵]

از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری، آشفتگی و بستر فیزیکی نامناسب فضای شهر امروزی در کشور یکی از مساله‌های اصلی در زندگی اجتماعی سالمندان به‌شمار می‌آید. ایجاد فضای شهری دوستدار سالمندان، تعاملات اجتماعی با دوستان، احساس شکوه و ارزش، استقلال فردی، ورزش و سلامت فیزیکی و احساس آزادی به وجود می‌آورد. درحالی که ابقا شرایط موجود احساس ترس و وحشت زدگی، جدا افتادگی اجتماعی، افسردگی‌های مزمن، ناتوانی زودرس و درنتیجه کوتاه شدن عمر را به دنبال خواهد داشت. لذا مناسب‌سازی فضاهای شهری که سالمندان به حضور در آن نیازمند بوده و هم اکنون با مشکلاتی در رابطه با آن مواجه‌اند، اولویت اصلی مناسب‌سازی شهری قلمداد می‌شود.[۲]

شهر کرج به‌عنوان مرکز استان البرز و یکی از شهرهای پرجمعیت کشور از جایگاه خاصی برخوردار است، به‌طوری که ۱۵۹۲٤۹۲ از جمعیت کل کشور در این شهر زندگی می‌کنند و تعداد ۱۱۱۱۱۰ نفر از این جمعیت، افراد سالمند بالای شصت و پنج سال هستند.[٤] شهر کرج از نظر جمعیتی جز ده شهر اول کشور است و با توجه به موقعیت جغرافیایی و همچنین شرایط آب و هوایی، مقصد مهاجران مختلف از سراسر کشور بوده و اکثریت جمعیت این شهر را مهاجران تشکیل می‌دهند.

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

مهمترین هدف این مهاجرت اشـتغال و نقطه شـروع این مهاجرت از دهه پنجاه بود که در دهه شـصت و هفتاد به اوج خود رسید و در حال حاضر جمعیت قابل توجهی یا بازنشسته شده‌اند و یا در حال بازنشستگی هستند و این نشـانگر افزایش افراد سـالمند به‌عنوان یکی از مهمترین گروه‌های جمعیتی اسـت. یکی از اساسی‌ترین سیاسـتگذاری‌ها و برنامه‌های مدیریت شـهری این کلان شـهر باید تامین نیازهـای کلیه افراد شـهر به‌خصـوص افراد سالمند باشـد اما وقتی که ساختار شهر مورد بررسی قرار می‌گیرد، هدایت بیشتر امکانات، فضاهای مناسب و همچنین فرصت مشارکت به گروه‌های جمعیتی غیر از سـالمندان است کـه عدم توجه بـه سـالمندان جهت حضور فعال این گروه جمعیتی در جامعه و همچنین عدم مشـارکت آنان را نشـان می‌دهد. شهر کرج بایستی دستخوش تغییرات زیادی گردد به‌طوری که نتیجه این تغییرات علاوه بر تامین نیاز کلیه افراد جامعه و شهر، نیازهای شخصی و عمومی افراد آسـیب‌پذیر مانند سالمندان را نیز مورد توجه قرار دهد. برای رسـیدن به این هدف ابتدا می‌بایسـت افراد سـالمند مطالبه خود را از مدیران شـهری داشـته و بعد از آن مدیران نیز بایسـتی شـرایط را برای مشارکت آنان فراهـم کرده و فضای لازم و کافی برای تامین نیازهای ایـن گروه جمعیتی اختصاص دهند تا با رفع مهمترین موانع سالمندی فعال، شاهد حضور افراد سالمند در جامعه بوده و با افزایش میزان فعالیت آنان، پدیده سـالمندی فعال در سطح شهر توسعه یابد.

نتایـج برخـی از مطالعـات دربـاره شـهر دوستدار سـالمند، انزوای اجتماعی و تنهایی سـالمندان،[٦] مشـکلات ابعـاد و انـدازه بلوک‌های ساختمانی و نیز فضاهای عابر پیاده به‌عنـوان ضعیفترین شـاخص‌ها برای حضور سـالمندان در شـهر[۷] و همچنیـن ضعف شاخص‌های بهداشتی درمانی را بیان می‌کند. [۸] مطالعاتی دیگر تاثیر سـالمندی فعال را بر سلامتی فیزیکی،[۹] ارتقای رفاه عاطفی[۱۰] و بهبود سلامت عمومی و رفاه افراد سـالمندان[۱۱] را نشان می‌دهد و نتایج برخی از پژوهش‌ها نیز مشارکت داوطلبانه سالمندان،[۱۲] پایین بودن میزان مشارکت اجتماعی آنان،[۱۳] محرومیت سالمندان جهت مشارکت در مدیریت شهری[١٤] و راه کارهای کاربردی جهت تقویت مشـارکت اجتماعی افراد سالمند برای حضور فعال در شهر[۱۵] را بیان می‌کنند. در تحقیقی حمل و نقل نامناسـب، فقدان انگیزه‌های مرتبط، فاصله زیاد، نداشـتن همراه برای همراهی کردن آن‌ها و ناامن بودن فعالیت موانع مشـارکت سالمندان در فعالیت‌های سالمندی فعال[١٦] مطرح می‌شود.

در مطالعه‌ای کـه به‌صورت کیفی و با هدف شـناخت معانی و ابعاد سـالمندی فعال انجام شـد، تم‌های: اتکا به خود، مشارکت فعالانه در جامعه، رشـد معنویت، حفظ سبک زندگی سـالم، یادگیری فعالانه و مدیریت امنیت دوران سـالمندی به‌عنوان مقوله اصلی پژوهش استخراج گردیـد.[۱۷] تحقیقـی دیگر، سـالمندی فعـال را نوعی تـلاش برای عاملیت گرایـی وجودی جهت درک متفاوت فرد از سـلامت گرایی، کیفیت حضور خود و زمان می‌دانـد.[۱۸] پژوهش دیگری، هماهنگی سیاسـتگذاری‌های جوامع با چهارچوب تعیین شـده توسـط سـازمان بهداشت جهانی درباره سالمندی فعال را پیشنهاد می‌کند.[۱۹]

با توجه به اینکه نظریه حق به شهر به‌عنوان الگوی اصلی شناخت موانع و محدودیت‌های سـالمندی فعال به منظور حضور در شهر مدنظر قرار گرفته است، چهارچوب مفهومی این پژوهش براساس ایده حق به شهر و مولفه‌های آن مطرح می‌گردد.

نظریه حق به شـهر نخسـتین بار توسط هانری لوفور در سال ۱۹٦۸ در مقاله‌ای که در مجموعه‌ای به نام نوشـته‌هایی در باب شـهر به انگلیسی برگردانده شده است، مطرح شـد. لوفور در مقاله ۱۹٦۸ حق به شهر را با حق زندگی شـهری پیوند می‌زند. حق به شهر را نمی‌توان حقی ساده و قابل مشـاهده دانست یا آن را بازگشـتی به شهرهای سنتی تلقی کرد. حق به شهر تنها با دگرگونی و بازسازی حق زندگی شهری قابل تعریف است.[۲۰] مفهوم حق به شـهر مطرح شده توسط لوفور مفاهیمی چون عمومی بودن، تنوع و رقابت بر سر فضا را دربر می‌گیرد. لازم به یادآوری است که در گفتار لوفور، شهروند واژه‌ای است که به تمام ساکنان شهر اطلاق می‌شـود. از رهگذر بررسی و تحلیل متون متعدد پیرامون مفهوم حق به شهر، اینگونه می‌توان نتیجه گرفت که شهر متعلق به تمام افرادی اسـت که در آن زندگی می‌کنند. حق به شهر یک حق انسانی است که شـامل تعلق یافتن شـهر به شهروندان و مشـارکت آنان در امور شهری اسـت. قرار گرفتن این حـق در چارچوب حقوق انسـانی به این معنی است که هر انسانی صرف نظر از ملیت، قومیت و ویژگی‌های فرهنگی، تنها به دلیل انسان بودن شایسته بهره‌مندی از این حق است.[۲۱]

لوفور دو مولفه را حق به شـهری بیان می‌کند: حق اسـتفاده مناسـب

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

از فضاهای شـهری: امروزه در شـهرهای ما بر اساس نیازی که زندگی اجتماعی شـهری ایجاب می‌کند، حق استفاده از فضاهای شهری، برای بـازی کـردن، کار کردن و وجوه موارد مشـابه برای زندگی مناسـب، آنچنان که باید، تامین نشـده اسـت. حق مشارکت: بر اساس این حق، سـاکنان شهر باید در سطوح مختلف تصمیم‌گیری‌های مربوط به امور و مساله‌های شهر و فضاهای شهری دخیل باشند.[۲۲]

سیاسـتگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های جوامع توسـعه‌یافته در خصوص سـالمندان نسـبت به گذشته تغییر کرده اسـت، به‌طوری که این گروه جمعیتـی را در یـک گروه وابسـته قـرار نمی‌دهنـد، بلکه بـا تدوین اسـتراتژی‌های کاربردی و با فراهم سـاختن بسـترهای لازم و امکانات مناسـب، تلاش دارند تـا فعالیت سـالمندان را برای حضـور فعال در سـطح شـهر افزایش دهند. به‌عبارتی دیگر با رفع موانع و محدودیت‌های موجود در سـطح شـهر، پدیده سـالمندی فعال را ارتقا دهند. در پژوهش حاضر موانع سـالمندی فعال برای حضور در شهر بر اسـاس ایده حق به شهر و با توجه به دو مولفه مهم این ایده: مشـارکت و تخصیص فضا، مورد بررسـی قرار گرفت. سوال اصلی پژوهش: موانع و محدودیت‌های سـالمندی فعال برای حضور در شهر کرج بر اساس ایده حق به شهر چیست؟

روش

این پژوهش کیفی و با رویکرد پدیدارشـناختی انجام شد. داشتن حداقل شصت و پنج سال سن، سابقه یک سال سکونت در شـهر کرج، برخورداری از شرایط جسمی و ذهنی مناسـبی برای حضور در شهر به‌عنوان سالمند فعال و همچنین داشتن فرصت لازم و کافی برای مصاحبه از مهمترین معیارهای انتخاب سـالمندان برای مشارکت در پژوهش بود. شرکت‌کنندگان در مطالعه ساکن ده منطقه شهر کرج بودند و بر همین اساس انتخاب محل مطالعه و همچنین سالمندانی که شرایط لازم را برای همکاری داشتند به‌صورت هدفمند انجام شد و در ادامه بعد از حضور در محل مطالعه که پارک‌های سطح شهر بودند، این فرایند تا اشباع نظری ادامه داشت.

ابزار پژوهش

مهمتریـن ابزار جمـع آوری داده‌ها در این پژوهش مصاحبه نیمه‌سـاختاریافته بود که قبل از ورود بـه میدان مطالعه، یک پروتـکل به‌عنـوان راهنمای مصاحبه تهیه گردید و سـوالات این پروتکل به طور کلی بر دو مولفه نظریه حق به شـهر جهت شناخت موانع سالمندی فعال تاکید داشت.

در این پژوهش بر اسـاس نظر کرسـول[۲۳] از سـه اسـتراتژی جهت اعتبار داده‌ها استفاده شد: ۱-با اسـتفاده از رویکرد پدیدارشناسـی پژوهشگر بدون استفاده از نظرات و دیدگاه‌های شخصی، توجه خود را به دیدگاه‌های خود سالمندان پیرامون موضـوع معطوف کرده بود. ۲-بعد از تحلیل داده‌ها مفاهیم اسـتخراج شـده از مصاحبه به همـراه مضامین فرعی و اصلی توسـط دو محقق دیگر ایـن مطالعه مورد ارزیابی قرار گرفت. ۳-برای تبدیل کردن مصاحبه‌های ضبط شـده به نوشـتار و سـپس تنظیم یک متن جهت تحلیل از یک همکار خارجی به منظور بررسـی و تایید این فرایند استفاده گردید. در پژوهش حاضر نیز به جز سـه نفر از مشـارکت‌کنندگان که مصاحبه آنان با دقت یادداشت شـد، بیست مصاحبه دیگر ضبط گردید و سـپس با دقت، نسـخه برداری شد. برای تحلیل و تفسیر داده‌ها از شیوه تحلیل تماتیک استفاده شد. در پژوهش حاضر بعد از هر مصاحبه‌ای که انجام می‌گرفت بلافاصله فایل صوتی به نوشـتار تبدیل می‌شـد. با مطالعه دقیق متن مصاحبه، مفاهیم مربوط به موضوع اسـتخراج و پس از تجزیه مفاهیم، تم‌ها و یا مضمون‌های فرعی ثبت می‌گردید. براسـاس روش کینگ و هاروکز[۲٤] یک فرایند سـه مرحله‌ای برای تحلیل مضمونی وجود دارد و این فرایند شـامل سه مرحله کدگذاری: توصیفی، تفسـیری و یکپارچه‌سازی است. درپژوهش حاضر، برای هر مصاحبه این فرایند انجام شد و مفاهیم به‌دست آمده در داخل مجموعه مضامین فرعی تلفیق و در پایان مصاحبه‌ها یک مجموعه مضمون‌های فرعی اسـتخراج گردید و با بررسی دقیقتر و با توجه به همپوشانی برخی از مضامین با هم، مضامین فرعی پژوهش مشخص شد و در نهایت با تجزیه این مضمون‌ها، تم‌ها مضمون‌های اصلی به‌دست آمد.

در این پژوهش سـعی شـد تا با توجه به اهمیت جایگاه سالمندان، موارد اخلاقی رعایت گردد که مهمترین این موارد: قبل از شروع کار رضایت مصاحبه شوندگان اخذ شد، در خصوص موضوع پژوهش و اهداف مطالعه اطلاعات کافی در اختیار

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

آنان قــرار گرفت، موقعیــت زمانی و مکانی ســالمندان مدنظر قرار داده شــد و در شرایط مناســب مصاحبه انجام گردید، قبل از شروع مصاحبه در خصوص اصل رازداری حرفه‌ای با ســالمندان مذاکره شد و بدون ثبت مشــخصات آن‌ها در مصاحبه، از کد اســتفاده گردید، مصاحبه‌ها در یک فضای دوستانه و به دور از تنش اجرا گردید و در خلال مصاحبه به سالمندان آزادی عمل داده شد تا هر زمان مایل بودند مصاحبه خاتمه یابد.

یافته ها

تعداد بیست و سه نفر از سالمندان شصت و پنج تا هشتاد و نه ساله فعال شهر کرج به‌طور هدفمند برای همکاری در مطالعه انتخاب شدند. تعداد سالمندان مرد حاضر در پژوهش نسبت به زنان سالمندان بیشتر بود، شامل هجده مرد و پنج زن. از نظر ســواد، پنج نفر بی‌ســواد، ده نفر زیر دیپلم و ابتدایی، چهار نفر دیپلم و چهار نفر بالاتر از دیپلم بودند. از نظر اشــتغال نوزده نفربی‌کاربودند. اکثریت ســالمندان معادل نوزده نفر قبلا شاغل بودند و تنها درآمدشان مستمری بازنشستگی بود. هفده نفر متاهل بودند و با همســر خود زندگی می‌کردند. کلیه ســالمندان یک تا هشت فرزند داشــتند. شش نفراز سالمندان در منزل استیجاری و بقیه منزل شخصی سکونت داشتند. سالمندان مورد مطالعه از مناطق مختلف شهر کرج انتخاب شدند.

با توجه به هدف پژوهش نظرات بیست و سه سالمند فعال در شهر کرج با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته مورد تجزیه و تحلیــل قرار گرفت. که حاصل آن شــش مضمون اصلی و بیســت و دو مضمون فرعی بــود. مضامین اصلی این پژوهش عبارت بودند از: دسترســی محدود به فضای شــهری، نبود امنیت در زندگی، کمبود منابع رفاهی متناسب با نیاز سالمندان، طرد اجتماعی، ضعف حاکمیت شهری و نبود عدالت اجتماعی.

دسترســی محدود به فضای شــهری: مضمون دسترسی محدود به فضای شهری به‌عنوان اولین مضمون اصلی این پژوهش، تاثیر بســزایی بر عدم فعالیت ســالمندان در سطح شهر دارد و به نوعی مانع ســالمندی فعال است. این مضمون از طریق پنج مضمون فرعی مطرح می‌شــود که عبارتند از: موانع تردد، اســتاندارد نبودن محیط زندگی، نبود فضای تخصصی، ناکارآمدی وسایل نقلیه عمومی و آلودگی مانعی برای عدم حضور در جامعه.

موانع تردد: زیرمضمون موانع تردد تاثیر بســزایی بر دسترســی ســالمندان جهت حضور در شــهر دارد به‌طوری که این موانع ضمن ایجاد ســختی تردد در ســطح شهر، باعث محدودیت فضا برای ســالمندان می‌شود. پیاده‌روها یکی از مهمترین مســیرهای عبور شهروندان به‌خصوص سالمندان است. طبق نظر آنان پستی و بلندی زیادی در پیاده‌روهای شهر وجود دارد که برخی اوقات باعث آسیب رسیدن به سالمندان شده است، در کنار این پستی و بلندی‌ها، برخی از مغازه‌ها و فروشگاه‌ها با قرار دادن وســایل و ابزارهای خود در مسیر پیاده‌روها و پارک خودروها جلوی منازل و اماکن تجاری، محدودیت تردد ســالمندان بیشتر کرده‌اند. یکی دیگر از دلایل عدم استفاده سالمندان از پیاده‌رو، نگرانی آن‌ها از وسایل نقلیه مانند موتور ســیکلت و دوچرخه در مسیر پیاده‌روها اســت. در نهایت عدم وجود نور کافی در زمان‌های تاریکی توانایی استفاده سالمندان از پیاده رو را محدود کرده است.

جدول(۱) مضامین اصلی و زیرمضامین مربوط به موانع سالمندی فعال بر اساس "حق به شهر"

مضمون اصلی	مضمون فرعی
دسترسی محدود به فضای شهری	-موانع تردد -استاندارد نبودن محیط زندگی -نبود فضای تخصصی -ناکارآمدی وسایل نقلیه عمومی -آلودگی مانعی برای عدم حضور در جامعه
نبود امنیت در زندگی شهری	-امنیت محیطی -ناکارآمدی تامین اجتماعی -درآمد کم و مشکل اقتصادی - بیکاری عامل مهم ناامیدی
کمبود منابع رفاهی متناسب با نیاز سالمندان	-ناکارآمدی مراکز رفاهی -ناکارآمدی مراکز درمانی -وابستگی به خانواده
طرد اجتماعی	-بی‌احترامی به سالمندان -تنوع فرهنگی و بیگانگی -نبود منزلت
ضعف حاکمیت شهری	-عدم پاسخگویی -بی‌اعتمادی به مدیریت شهری -حضور کم مدیریت شهری در سطح شهر -نبود نظارت مدیریت شهری
نبود عدالت اجتماعی	-نبود فرصت برای سالمندان -تبعیض در ارایه خدمات -تسلط نظام سرمایه‌داری

علاوه بر وجود مشــکلات تردد در پیاده‌رو، سختی عبور از عرض خیابان یکی دیگر از مهمترین موانع تردد ســالمندان به‌حساب می‌آید. تعداد زیاد خودروها در خیابان‌های شــهر و رعایت نکردن برخی از راننده، تردد از عرض خیابان را برای ســالمندان دشوار کرده است، دو عامل افزایش خودرو و رعایت نکردن راننده‌ها باعث نگرانی ســالمندان جهت عبور از خیابان شــده اســت. نبود پل عابر پیاده همراه با استاندارد لازم در مسیر خیابان‌ها یکی دیگر از مشکلات سالمندان برای عبور از عرض خیابان اســت. در برخی مسیرها پل وجود ندارد، اگر وجود داشته باشد به دلیل نداشــتن امکانات کافی مانند پله‌های برقی، مشکلات آنان را چند برابر می‌کند. مرد هفتاد و دو ساله می‌گوید: من از لحاظ بینایی کمی مشکل دارم و به ســختی می‌توانم از پیاده‌رو اســتفاده کنم، چون این پیاده‌روها دارای پله‌های

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

کوتاه و بلند متعددی است، یک بار بر اثر برخورد با این پله‌ها آسیب دیدم و مجبور شدم برم بیمارستان.(کد ۱)

مرد دیگری که شصت و هشت سال سن داشت نیز در این مورد چنین توضیح داد: من هر روز به پارک می‌آیم و در مسیر خود یک خیابان اصلی وجود دارد که به دلیل نداشتن پل عابرپیاده مجبورم چند دقیقه منتظر بمانم تا یک نفر به من کمک کند و بتوانم از خیابان رد شوم. سالمندان دیگر هم دیدم که چقدر سختی کشیدند.(کد ۲۱)

استاندارد نبودن محیط زندگی: نبود امکانات متناسب با نیازهای سالمندان در ساختمان‌های اداری باعث شده است تا سالمندان انگیزه حضور در شهر را از دست بدهند. وجود ساختمان‌های بلند و نبود هماهنگی بین آنان انگیزه سالمندان را برای حضور در شهر کاهش می‌دهد چون این ساخت‌وسازهای بی‌رویه در بافت فیزیکی شهر، آرامش را از سالمندان گرفته است و در اهداف ساخت‌وسازهای شهر، به نیازهای سالمندان توجه نمی‌شود. یکی دیگر از مشکلات مربوط به نبود استاندارد محیط فیزیکی، بسته بودن آپارتمان‌های مسکونی است که باعث دلتنگی سالمندان می‌شود. نبود صندلی و یا محلی برای استراحت در مسیرهای رفت‌وآمد، حضور سالمندان را در سطح شهر سخت کرده است. در نهایت برخی از مناطق شهر با وجود ساختمان‌های فرسوده و بدون امکانات مشکلاتی را برای سالمندان به همراه دارد که علاوه بر نداشتن استاندارد برای زندگی سالمندان، نگرانی آنان برای حضور در شهر را افزایش می‌دهد.

مرد هفتاد و چهار ساله: پیاده‌روها برای سالمندان مناسب نیست و جایی برای نشستن ندارد و من همیشه یک صندلی با خودم حمل می‌کنم، چون توانایی ندارم مسیر طولانی راه بروم و نیاز دارم هر چند وقت یک بار استراحت کنم.(کد ۹)

مرد هفتاد و هفت ساله: در یک ساختمان اداری که مجوز بهداشت مغازه را تایید می‌کرد حضور یافتم و بعد از سپری کردن زمان طولانی خواستم از سرویس بهداشتی استفاده کنم که متاسفانه در این اداره یک سرویس بهداشتی مناسب وجود نداشت و من موضوع را به مسوول آن اداره گفتم و پاسخی دریافت نکردم.(کد ۲۰)

نبود فضای تخصصی: عدم وجود مراکز رفاهی ویژه سالمندان از مهمترین مواردی بود که سالمندان آن را به‌عنوان نبود فضای تخصصی مطرح کردند، به‌طوری که اکثریت سالمندان حاضر در مطالعه این مفهوم را تایید می‌کردند و هیچ‌گونه مرکز رفاهی که خاص سالمندان باشد و بتوانند بدون دغدغه از آن استفاده کنند وجود نداشت. نبود مراکز درمانی تخصصی ویژه سالمندان یکی دیگر از مشکلات سالمندان است، چون با توجه به نیاز بیشتر سالمندان به دریافت خدمات درمانی از یک طرف و شلوغی مراکز درمانی و خدمات ضعیف آن‌ها از طرف دیگر، سختی استفاده از مراکز درمانی برای سالمندان چند برابر می‌شود و اکثریت آن‌ها در خصوص مشکلات مراکز درمانی مواردی را بیان نمودند. مساله دیگری که در خصوص زیرمضمون نبود فضای تخصصی از سالمندان بیان می‌شود، عدم وجود مراکز تخصصی جهت اشتغال و فعالیت سالمندان است. عدم وجود مراکز خرید یا فروشگاه ویژه سالمندان نیز از اهمیت بالایی برخوردار است، چون اکثریت سالمندان به دلیل مشکلات مالی و همچنین عدم رعایت برخی از فروشگاه‌ها جهت ارایه اجناس با کیفیت به سالمندان، از خرید در فروشگاه‌های شهر ناراضی هستند و جایی که آن‌ها بتوانند دسترسی داشته و به راحتی اجناس و اقلام مورد نیاز خود را تهیه نمایند وجود ندارد. نبود مراکز ورزشی ویژه سالمندان نیز تاثیر مهمی بر میزان دسترسی آنان به سطح شهر و حضور فعال آنان دارد.

مرد هشتاد ساله: چقدر خوب بود اگر در شهر ما یک بیمارستان فقط برای سالمندان بود تا آن‌ها می‌دانستند به راحتی از آن استفاده کنند. علاقه دارم یک مرکز درمانی مناسب سالمندان درست کنند تا به موقع کارهای ما را انجام دهند و رفتار خوبی هم با ما داشته باشند.(کد ٤)

زن شصت و نه ساله: سالمندان درگیر مشکلات جسمانی زیادی هستند و مراکز ورزشی مناسب مانند استخر لازم است. اما در منطقه ما امکان استفاده از استخر وجود ندارد یا اگر وجود داشته باشد فاصله آن زیاد و توان تهیه بلیط برای سالمندان سخت است. یک مرکز ورزشی ویژه سالمندان در این منطقه لازم است.(کد ۱۷)

ناکارآمدی وسایل نقلیه عمومی: سپری کردن زمان طولانی سالمندان جهت استفاده از اتوبوس یکی از مشکلات وسایل نقلیه عمومی است که به دلیل شلوغی شهر و خیابان‌ها و همچنین وجود نداشتن مسیر ویژه برای اتوبوس‌ها و از طرفی هم نامنظم بودن ایستگاه‌ها باعث طولانی شدن زمان استفاده

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

سالمندان برای رسیدن به مقصدشان می‌شود. استاندارد نبودن اتوبوس و ایستگاه‌های آن متناسب با نیاز سالمندان یکی از مهمترین دلیل استفاده نکردن و یا ناکارآمدی وسایل نقلیه عمومی است. هزینه بالای برخی از وسایل نقلیه عمومی استفاده از آن‌ها را برای اکثریت سالمندان غیرممکن کرده است. وجود نداشتن وسایل نقلیه کافی با توجه به تعداد جمعیت حاضر در شهر کرج، دلیل اصلی شلوغی در این وسایل نقلیه است، به‌طوری که علاوه بر فاصله زیاد زمان حضور اتوبوس‌ها در ایستگاه، داخل خود اتوبوس‌ها هم به دلیل تعداد زیاد مسافر حتی امکان ایستادن را برای سالمندان مشکل کرده است.

مرد هشتاد و سه ساله و زن هفتاد ساله: جمعیت شهر کرج خیلی زیاد است و امکانات کافی برای این جمعیت وجود ندارد علاوه بر نبود نظم در خطوط اتوبوس‌ها، برای حمل و نقل مناسب، اتوبوس کافی وجود ندارد و انتظار برای استفاده از اتوبوس خیلی زیاد است.(کد ۷)

من خیلی کم از وسایل نقلیه عمومی استفاده می‌کنم چون خیلی مشکل دارد؛ باید زمان زیادی را در مسیر باشید، یک‌بار من از اتوبوس استفاده کردم و یک مسیر ده دقیقه‌ای را بیشتر از یک ساعت سپری کردم و اگر هوا گرم باشد به دلیل نبود کولر در اتوبوس‌ها، سالمندان خیلی اذیت می‌شوند.(کد ۱۱)

آلودگی مانعی برای عدم حضور در جامعه: زیبایی، طراوت و سرزندگی شهر یکی از مهمترین عوامل حضور افراد سالمند در شهر است. ایجاد آلودگی فاضلاب‌ها در کنار خیابان‌ها و مسیرهای عبور و مرور با آلوده کردن آب‌های روان کنار خیابان باعث ایجاد ناراحتی برای افراد سالمند شده است که خود بر میزان دسترسی و حضور آنان در شهر تاثیر می‌گذارد. جمعیت به نسبت بافت شهر خیلی زیاد است، تعداد زیاد خودرو و ساختمان‌های بلند در محدوده فضای کوچک شهر و وجود کارخانه‌های صنعتی در اطراف شهر کرج، باعث ایجاد آلودگی هوا در این شهر شده است. یکی دیگر از آلودگی هاکه شکل متفاوتی با سایر عوامل دارد آلودگی صوتی است. حضور بیش از حد خودرو در خیابان‌ها و صدای زیاد آن‌ها در کنار مراکز رفاهی و عمومی باعث ایجاد آلودگی صوتی شده است. در کنار آلودگی‌هایی که مطرح شد، وجود تعداد زیاد حیوانات در مراکز رفاهی و عمومی مانند پارک و همچنین داخل ساختمان‌های مسکونی است که موجب نگرانی سالمندان شده است.

مرد هشتاد و پنج ساله: منطقه محل سکونت ما از لحاظ آلودگی مشکل دارد. به دلیل بوی بد فاضلاب برای رفتن پارک راه خود را دور کرده و نمی‌توانم از مسیر اصلی استفاده کنم، می‌خوام که مدیران این مشکل را حل کنند.(کد ۲)

مرد هفتاد و سه ساله: آلودگی در شهر زیاد است چون نه مردم رعایت می‌کنند و نه شهرداری رسیدگی می‌کند و همیشه زباله در محیط شهری و حتی پارک‌ها باعث ایجاد آلودگی می‌شود. علاوه بر ایجاد آلودگی زباله‌ها، وجود خودروها و سروصدای آن‌ها در کنار فضای عمومی با ایجاد آلودگی صوتی باعث ایجاد ناراحتی سالمندان می‌گردد.(کد ۱۶)

نبود امنیت در زندگی شهری: نبود امنیت در زندگی شهری دارای چهار بعد اصلی: امنیت محیطی، امنیت اجتماعی، امنیت اقتصادی و امنیت شغلی است. مضامین فرعی نبود امنیت در زندگی شهری عبارتند از: امنیت محیطی، ناکارآمدی تامین اجتماعی، درآمد کم،مشکل اقتصادی و بیکاری عامل مهم ناامیدی.

امنیت محیطی: به دلیل وجود برخی از سارقان منازل و تجربه سرقت در سطح شهر، سالمندان نگرانی زیادی جهت ترک منزل دارند. تردد برخی از افراد متخلف با رفتار خطرناک در مراکز عمومی و پارک‌ها سالمندان را زیاد نگران می‌کند، و از حضور در پارک‌ها و مراکز عمومی منصرف می‌شوند. حضور برخی از افراد فروشنده و مصرف‌کننده مواد مخدر در پارک‌ها باعث نگرانی سالمندان شده است. حضور برخی از کودکان و زنان متکدی در سطح شهر را مزاحم دانستند و نگران بروز رفتارهای خاصی از آن‌ها بودند.

مرد شصت و پنج ساله: این ساختمان‌ها و آپارتمان‌های مسکونی منطقه ما خیلی امنیت ندارند و یک‌بار یکی از همسایه‌ها می‌خواست منزل من را تخلیه کند؛ هر وقت می‌خواهم بیرون بروم کلیه درب‌ها را محکم می‌بندم.(کد ٦)

زن شصت و هفت ساله: فضای پارک‌ها مناسب نیست و امنیت ندارد چون برخی از افراد زمان‌های مختلف برای خرید و فروش مواد مخدر در مکان رفاهی حضور می‌یابند که باعث تضعیف روحیه و نگرانی ما می‌شود و حتی در این پارک‌ها برخی از افراد با حضورشان و انجام رفتار غیراخلاقی مانند مصرف مواد مخدر امنیت این فضا را از بین می‌برند با

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

حضـور این افراد من چطور می‌توانم خودم یا به همراه نوه‌ام به این مرکز بیایم.(کد ۱۵)

ناکارآمدی تامین اجتماعـی: حمایت اجتماعی ناکافی برای درمان و تامین هزینه زندگی از مشـکلات سـالمندان است که باعث کاهش فعالیت آنان گردیده است. نداشتن مستمری بازنشستگی و دفترچه بیمه درمانـی برخی از سـالمندان، زندگی را برای آنان سـخت کرده، که یا مجبورنـد برای درمـان هزینه‌های زیادی را پرداخت کننـد یا اینکه در خصوص بیماری تحمل داشـته باشـند. دفترچه‌های بیمه سالمندان در اکثریت مراکز درمانی کاربرد ندارد، و برای دریافت خدمات مناسـب بایستی هزینه آن را پرداخت نمایند.

مرد هشـتاد و شـش سـاله و مرد هفتاد و نه سـاله: راننده بودم و در حادثه‌ای اتومبیل خود را از دسـت دادم، بیمه نداشتم و در حال حاضر فاقد درآمد و دفترچه بیمه هستم و تامین هزینه درمان برایم خیلی سخت اسـت، در حال حاضر پاهایـم درد می‌کند و به دلیـل گرانی نمی‌توانم کاری انجام دهم.(کد ۳)

تامین اجتماعی داروهای کافی در اختیار بیمارسـتان‌ها قرار نمی‌دهند تا سالمندان اسـتفاده کنند فقط چند داروی معمولی ارایه می‌دهند و ما باید برای تامین داروهای خاص کلی پول پرداخت کنیم. مراکز درمانی دولتی هم پولی شده در گذشـته کلیه هزینه‌های درمان رایگان بود، اما در حال حاضر این‌گونه نیسـت و اکثریت بیمارستان‌ها دفترچه بیمه ما را قبول ندارند.(کد ۸)

درآمد کم و مشـکل اقتصادی: با توجه به افزایش نرخ تورم، حقوق سـالمندان رشد نداشـته اسـت و کمترین حقوق را در بین افراد جامعه دریافت می‌کنند که به‌عنوان مهمترین مشکل بیان می‌گردند، چون سایر ابعاد را تحت تاثیر قرار می‌دهد. نداشـتن درآمد کافی جهت استفاده از امکانات موجود در جامعه یکی دیگر از محدودیت‌های سالمندان برای حضور فعال در شهر بود.

مرد هفتاد سـاله: سالمندان مشـکل اقتصادی دارند و اکثرا نمی‌توانند هزینه‌های خـود را به راحتی تامین کنند. من با دو فرزندم قادر نیسـتم هزینه زندگی را تامین کنم و حقوق بازنشسـتگی پاسـخگو نیسـت. به خاطـر نداشـتن درآمد کافـی جرات نمی‌کنـم برای درمـان برخی از مشکلات جسمی خود به مراکز درمانی مراجعه کنم.(کد ۵)

مرد هشـتاد و سه ساله: برخی از سـالمندان برای تامین نیاز مالی خود مجبورند برخی از کارهای سخت را که در توان آن‌ها نیست انجام دهند و در رشـته‌های تخصصی خود کار نمی‌کنند به طور مثال بازنشسته‌ای را می‌بینم که با مدرک بالا مشغول رانندگی و مسافرکشی است.(کد ۷)

بیـکاری عامـل مهـم ناامیـدی: عـدم وجود شـغل مناسـب برای سـالمندان یک مفهوم اساسی اسـت چون آنان علاقه دارند کار کنند. برنامه‌های محل کار بعد از بازنشسـتگی مناسـب نیست، به نوعی فرد را کاملا فراموش می‌کننـد و از تجارب آن‌ها به هیچ‌وجه اسـتفاده نمی‌کنند. بیکاری ناشی از بازنشستگی اکثریت سالمندان را به سمت ناامیدی هدایت می‌کند.

مرد شـصت و پنج سـاله و مرد هشتاد و نه ساله: بازنشسـتگی از کار برای افراد ناامیدی به همراه دارد و هر وقت بازنشستگی یک نفر اعلام می‌گردد به سمت مرگ هدایت می‌شود و بازنشسـتگی فعال بـودن را از بین می‌برد. درسته که باید نیروی جوان مورد حمایت قرار بگیرد و شـغل آنان را تامیـن کنند اما نباید با کنارگذاشتن بازنشسـتگان مشکلات را حل کنند چون تجربه سـالمندان از اهمیت بالایی برخوردار است.(کد ٦)

بیکاری خیلی بد اسـت و چقدر خوب بود که ما در حد توانمان می‌توانستیم کار کنیم و برخی از مشـکلات مالی زندگی خود را رفع کنیم، مـن خیلی علاقه دارم کـه کار کنم. توانایی هم دارم اما کار نیسـت کسی به فکر کار و اشتغال ما نیست.(کد ۲۳)

کمبود منابع رفاهی متناسب با نیاز

سـالمندان: کمبود منابع رفاهی متناسب با نیاز سالمندان،از طریق سـه مضمون فرعی: ناکارآمـدی مراکـز رفاهـی و ناکارآمـدی مراکز درمانی و وابسـتگی به خانواده بررسی شـد. فرد وقتی می‌تواند رفاه داشـته باشد که امکانات لازم برای بهبود سـلامتی جسمی و ذهنی او فراهم باشد. طبق نظر سالمندان فعال شـهر کرج که بیست و سه نفر از آنان در این مطالعه شرکت داشتند، مراکز رفاهی و درمانی شـهر نارکارآمد بوده و نمی‌توانند پاسخگوی نیازهای سـالمندان باشند و سـالمندان بدون حمایت فرزندان و اعضای خانواده نمی‌توانند به تنهایی به‌صورت فعال در شهر حضور داشته و از خدمات درمانی و رفاهی استفاده نمایند.

ناکارآمـدی مراکـز رفاهی: وجود نداشـتن امکانات متناسب با نیاز سالمندان در پارک‌ها و مراکـز رفاهـی عمومی یکـی از مهمترین مشـکلات سـالمندان بود. اکثریت آنان در

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

این پژوهش بیان کردند. تنها مراکز رفاهی که سالمندان در شهر کرج از آن استفاده می‌کنند و یا تنها فضاهایی که سالمندان می‌توانند در آن حضور داشته و با سایر همسالان خود ارتباط داشت و ورزش کنند، پارک‌های موجود در سطح شهر است که طبق نظرات سالمندان این پارک‌ها امکانات کامل و لازم را متناسب با نیاز سالمندان فراهم نمی‌کنند. فضای سبز نامناسب پارک‌ها یکی دیگر از دلایل ناکارآمدی پارک هاست که سالمندان بیان نمودند. کمبود پارک و فضای رفاهی با توجه به جمعیت شهر باعث شده که کلیه پارک‌ها در زمان‌های مختلف شلوغ بوده و همه گروه‌های جمعیتی در آن حضور داشته باشند و از امکانات آن استفاده کنند.

زن شصت و هفت ساله: در گذشته نظارت مهندسان در فضای پارک بیشتر بود و کیفیت ظاهر پارک هم خوب بود اما در حال حاضر کارشناسی در پارک نیست و برخی از کارگران نیز کارهای معمولی انجام می‌دهند و کیفیت فضای سبز افت کرده و گل و درخت کمتر شده است، سالمندان فضای سبز و گل کاری پارک را خیلی دوست دارند.(کد ۱۲)

زن شصت و نه ساله: ما سالمندان در این پارک به جای اینکه شاد باشیم و لذت ببریم، برعکس با مناظر بد روبرو می‌شویم و اصلا این پارک امکانات ندارد و من فقط برای پیاده روی به این پارک می‌آیم. اگر امکانات به تناسب من وجود داشته باشد خیلی خوب است، اما امکانات پارک برای سالمندان غیرقابل استفاده است، یک صندلی مناسب برای سالمندان نمی‌بینم، در پارک‌ها یک کتابخانه نیست که سالمندان از آن استفاده کنند و در کنار این پارک باید مراکز رفاهی مانند برخی از کشورها، سالمندان را به‌صورت رایگان به مسافرت برده و نسبت به تفریح سالمندان اقدامات مناسبی را انجام دهند. (کد ۱۷)

ناکارآمدی مراکز درمانی: کمبود امکانات و متخصص کافی در مراکز درمانی باعث می‌شود، برخی از سالمندان مجبور باشند برای دریافت خدمات با کیفیت به تهران مراجعه کنند. شلوغی مراکز درمانی دولتی و رسیدگی نکردن به موقع باعث شده است که کیفیت ارایه خدمات به افراد به‌خصوص سالمندان کاهش یابد. نبود داروی کافی برای سالمندان یکی دیگر از مشکلات مراکز درمانی دولتی است. چون سالمندان قادر نیستند هزینه دارو را پرداخت کنند. موقعیت نامناسب مراکز درمانی نیز تاثیر منفی در کیفیت خدمات جهت ارایه به سالمندان گذاشته است.

زن شصت و هفت ساله: وضعیت رسیدگی در بیمارستان‌های کرج خوب نیست. من اکثر اوقات از مراکز درمانی تهران استفاده می‌کنم. یک‌بار به دلیل آسیب وارده به پای همسرم به بیمارستانی در کرج مراجعه کردیم و با مشاهده وضعیت مردم که با مشکلات جسمی متفاوت در محوطه بیمارستان سرگردان بودند حال خوبی به من دست نداد و مجبور شدیم بیمارستان را ترک کرده و به تهران برویم.(کد ۱۵)

مراکز درمانی دولتی که بیمه ما را قبول می‌کنند امکانات لازم را نداشته و کیفیت ارایه خدمات آن نیز مناسب نیست. نوبت دهی در بیمارستان برای سالمندان سخت است و من چون از آن بیمارستان‌ها راضی نیستم و نمی‌توانم به دلیل مشکلاتی که دارم به مراکز دیگر مراجعه کنم، مجبورم دردم را تحمل کنم. هزینه تامین داروهای خاص برای ما خیلی سخت است. بیمارستان‌های دولتی داروهای لازم و مورد نیاز ما سالمندان را ارایه نمی‌دهند و فقط چند داروی معمولی که نیاز ما را تامین نمی‌کند در اختیار ما قرار می‌دهند. (کد ۱۲)

وابستگی به خانواده: عدم توانایی سالمندان جهت انجام کارهای اداری و خرید بدون حمایت فرزندان یکی از مهمترین عامل وابستگی سالمندان است. حمایت مالی فرزندان جهت تامین هزینه زندگی سالمندان میزان وابستگی مالی آنان را بیشتر می‌کند.

مرد هفتاد ساله: فرزندم اگر ما را حمایت نکند خیلی مشکل خواهیم داشت، بعد از چهل سال ازدواج نکرده است و وقتی به او پیشنهاد می‌دهم در پاسخ می‌گوید اگر من ازدواج کنم مجبورم از شما جدا شوم و شما باید چگونه زندگی کنید.(کد ۱۱)

مرد هشتاد و شش ساله: قادر نیستیم به جاهای مختلف شهر بروم و بیشتر کارهای منزل و کارهای اداری را همسر و فرزندم انجام می‌دهند. من توانایی ندارم که جنس با کیفیت را در فروشگاه‌ها تشخیص دهم و در اکثر اوقات پسرم به منزل آمده و خریدهای ما را انجام می‌دهد.(کد ۳)

طرد اجتماعی: حاصل مفاهیم استخراج شده از مصاحبه‌ها، طرد اجتماعی در سه زیرمضمون: بی‌احترامی به سالمندان، تنوع فرهنگی و بیگانگی و نبود منزلت بررسی شد یکی از ارکان اصلی مشارکت انسان‌ها به‌خصوص سالمندان ابتدا پذیرش آنان به‌عنوان اعضای فعال در جامعه است. بایستی به جایگاه آن‌ها ارزش و احترام گذاشت تا آنان

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

بتوانند انگیزه مشارکت داشته باشند.

بی‌احترامی به سالمندان: رفتار نامناسب برخی از افراد در سطح شـهر و مراکز رفاهی نسبت به سـالمندان باعث ناراحتی آنان می‌گردد و مانع حضور آنان در سـطح شـهر می‌شـود. برخی از پرسـنل مراکز درمانی نسبت به سـالمندان رفتار درستی ندارند و حتی به جایگاه آنان بی‌احترامی می‌کنند و این امر باعث شـده که سالمندان انگیزه‌ای برای دریافت خدمات از بیمارسـتان‌ها و مراکز درمانی نداشـته باشند. رفتار نامناسـب برخی از مدیران و کارکنان در ادارات سـطح شـهر نسبت به سالمندان یکی دیگر از بی‌احترامی افراد جامعه نسبت به سالمندان است که باعث نگرانی آنان شـده اسـت و به دلیل عدم توانایی در خصوص دفاع از مطالبات خود مجبورند تحمل کنند یا از فرد دیگری برای انجام کار اداری کمک بگیرند. برخی از افراد و راننده‌ها وسایل نقلیه عمومی نسـبت به سـالمندان بی‌احترامی می‌کنند که باعث دلگیری و احساس ضعف سالمندان می‌شود و طرد از اجتماع را در خود احساس می‌کنند.

مـرد هشـتاد و پنج و مرد شـصت و پنج سـاله: کارهـای اداری را اغلـب فرزندانـم انجـام می‌دهند چـون من چند بـار رفتم بـه اداره بـا رفتـار نامناسـب برخـی از پرسـنل و حتـی مدیـر آن اداره روبرو شـدم. وقتـی اعتـراض کنیـد به شـما تهمـت می‌زنند و شـما را در مقابـل کل سیسـتم مجرم تلقـی می‌کننـد و تهدیـد می‌کنند.(کد ۲) یک‌بـار برای مشـکل جسـمی مجبور شـدم به‌صورت اورژانسـی به بیمارستانی در کرج مراجعه کنم که در ابتدا رفتار و برخورد پزشک که احسـاس ناامیدی به من داد خیلی من را اذیـت کرد به‌جای اینکه به ما آرامش دهند می‌گویند که داشتی فوت می‌کردی، شانس آوردی.(کد ۱۸)

تنـوع فرهنگـی و بیگانگی: عدم همدردی بین افـراد جامعه و تمرکز بر مشـکلات خود باعث می‌شـود تا افراد جامعه در زندگی شـهری به فکر مشـکلات خود باشند و خیلی به مساله‌های و مشکلات سایر افراد به‌خصوص افرادی که در معرض آسـیب هستند فکر نکنند. سالمندان نیز از این موضوع نگران هسـتند. وجود فرهنگ‌های مختلف در سطح شـهر و عدم تعامل بین آنان دلیل اصلی ایجاد فاصله بین آنان می‌شـود، به‌طوری که سـالمندان نیز به‌عنوان افراد حاضر در شـهر با همسـالان و با سـایر افراد جامعـه فاصله می‌گیرند. عدم وجود رابطه مناسـب بین همسایه‌ها در آپارتمان‌های مسـکونی باعث ایجاد فاصله بین همسایه‌ها شده اسـت و سالمندان بیان می‌کنند که اگر در ساختمان مسکونی نیاز به کمک داشته باشند، همسایه‌ها کاری انجام نمی‌دهند.

مرد شـصت و پنج ساله: من ارتباطی با همسـالان خود در این منطقه نـدارم چون فاصله‌هـای فرهنگی مـردم خیلی زیاد اسـت و من حتی کسـی را پیـدا نکردم که از لحـاظ فکری با هم هماهنگ باشـیم. در این شـهر فرهنگ و اصول شهری رعایت نمی‌شـود و من تا به حال در این پارک ندیدم که چند سـالمند با هم مراوده داشـته باشـند.(کد ٦)

مـرد هفتـاد و هفـت سـاله: آپارتمان‌هـای مسکونی اصلا مناسب نیست چون همسایه‌ها یکدیگر را نمی‌شناسند و برای هم ارزش قایل نمی‌شوند و محدوده آپارتمان را متعلق به خود دانسـته و هر کاری انجام می‌دهند که باعث ایجاد مشـکل بین یکدیگر می‌گردد و فاصله همسـایه‌ها با هم زیاد اسـت و کسی به فکر دیگری نیست.(کد ۱۹)

نبـود منزلـت: اهمیت نداشـتن جایگاه و تجربه سالمندان در محل کار سابق و همچنین فضای کاری جدید احسـاس بی‌ارزشی را در آنان تقویت کرده و به نوعی خود را از اجتماع دور و بیگانه می‌دانند. نبود جایگاه ویژه برای سـالمندان در سطح شـهر عامل تاثیرگذار بر کاهش فعالیت و محدودیت حضور سالمندان در شهر می‌شود و احساس می‌کنند که منزلت آنـان در جامعه شـهری از بین رفته اسـت. اختصاص نیافتن جایگاه ویژه به سالمندان در ادارات باعث می‌شـود تا برخی از کارکنان و مدیران کارهای مربوط به سالمندان را به موقع رسـیدگی نکنند و زمان‌های طولانی در مرکز یا اداره‌ای سـرگردان باشـند. نبود یک اداره ویژه در مدیریت شـهری به‌منظور حمایت از سالمندان یکی از نیازهای سالمندان است.

مرد هفتاد و مرد هفتاد و هفت ساله: در هیچ اداره‌ای برای سالمندان جایگاهی وجود ندارد ما برای رفع مشـکلات خود در اداره حضور می‌یابیم کسـی به حرف ما اهمیت نمی‌دهد و مدیران مـا را در اتاق خـود راه نمی‌دهند، چه‌طور می‌توانیم توقع داشته باشیم که در یک اداره‌ای جایگاه ویژه داشته باشیم.(کد ۱۱)

تجربه کاری سالمندان خیلی با ارزش است اگـر سـالمندان در جایی کـه کار می‌کردند می‌توانسـتند حضور پاره وقت داشـته باشند، عـلاوه بر در اختیـار قـرار دادن تجربه خود می‌توانستند کمی هم درآمد کسب کنند و برخی از مشکلات مالی خود را رفع کنند.(کد ۱۹)

ضعـف مدیریـت شـهری شـهری: سـالمندان نیـز به‌عنوان یک گـروه جمعیتی

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

باید در تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی مدیریت شهری نقش داشته باشند و مشارکت آنان در مدیریت شـهری باعث حضور فعال آنان در سطح شهر می‌شـود. موضوع دیگری که در یک مدیریت شهری می‌توان برای فعال بودن سـالمندان مـورد بحث قـرار داد، نظارت بر عملکرد امور شهری و اصناف مختلف جهت ارایه خدمات مناسب به سالمندان و همچنین پاسخگویی در مراکز و ادارات شهری جهت رسـیدگی به مشکلات و درخواست‌های آنان اسـت. با توجه به بررسـی به‌عمل آمده عدم پاسخگویی، بی‌اعتمادی به مدیریت شهری، حضور کم مدیریت شـهری در سطح شهر و نبود نظارت مدیریت شـهری، چهار مضمون فرعی ضعف حاکمیت شهری است که نشان می‌دهد با وجـود فضای فعلـی در مدیریت شهری و عملکرد آنان، سـالمندان امیدی به مشـارکت ندارند و مدیریت شهری خود مانع استمرار حق به شهر سالمندان است.

عدم پاسـخگویی: عدم رسـیدگی به موقع درخواست‌های سـالمندان در ادارات باعث نارضایتـی آنـان می‌شـود و انگیـزه حضور سـالمندان در ادارات را از بیـن می‌بـرد و سـالمندان تمایلی ندارند کارشان را خودشان انجام دهند و از شخص دیگری مانند فرزندان بـرای انجـام کار اداری کمـک می‌گیرند، کـه خود عامل مهـم در عدم حضـور فعال سـالمندان در شهر اسـت. عملکرد ضعیف مدیریت شـهری جهت ارایه خدمات مناسب به سـالمندان دلیل دیگـری در کاهش میزان رضایت سـالمندان از عملکرد مدیران شهری شده است. سالمندان توقع دارند که مدیریت شـهری خدمات مناسـبی را بر اسـاس نیاز سالمندان به موقع ارائه دهد. مرد شصت و پنج ساله: ادارات کار سالمندان را به خوبی انجام نمی‌دهند. من برای تهیه دفترچه بیمه چندبار بـه اداره مربوطـه مراجعه کـردم، موانعی را مطرح کردند که قادر نبودم آن‌ها را رفع کنم. کارها را به موقع رسـیدگی نمی‌کنند.(کد ٦)

سالمند مرد شـصت و هشت سـاله: ادارات فقط کارشکنی می‌کنند و به درخواست‌های ما رسیدگی درسـت و مناسب ندارند. من هم علاقه ندارم در ادارات حاضر شوم. تا حالا چند بار گروهی از سالمندان برای رفع مشـکلات پارک در شـهرداری حضور یافتند که پاسخی دریافت نکردند.(کد ۲۱)

بی‌اعتمادی به مدیریت شهری: ناامیدی سالمندان از تغییر عملکرد مدیریت شـهری جهت ارایه خدمات مناسـب به آنان باعث شده است که سـالمندان جهت همکاری و حتی ارایـه نظرات و دیدگاه‌های خود اعتمادی بر مدیریت شـهری نداشته باشـند. فاصله زیاد بین برنامه‌ها و عملکرد مدیریت شهری، سالمندان را نا امید می‌کند، به‌طوری که طبق نظرات آنان اکثریت مدیران شـهری قبل از شروع کار، برنامه‌های خود را جهـت خدمتگزاری به افراد جامعه بیان می‌کنند، اما بعد از گذشـت زمان، بین این برنامه‌ها و عملکرد آن‌ها خیلی فاصله اسـت و خود باعث بی‌اعتمادی می‌گردد. ناامیدی سـالمندان برای حضور در ادارات جهت دریافت مطالبات، یکی از مهمترین دلیل بی‌اعتمادی آنان است.

مرد شـصت و پنج ساله: برخی از مدیران در زمان انتخابات، حرف‌ها و برنامه‌های خوبـی اعلام می‌کنند اما در عمل تغییری در وضعیت بهتر دیده نمی‌شـود. امیدی به مدیران جهت کارهای عمرانی و آبادانی شهر نیسـت و سـالمندان توانایی لازم را جهت دریافت خدمات از مدیریت شهری ندارند چون آنان کاری انجام نمی‌دهند.(کد ۱۳)

مرد شـصت و هشت ساله: اگر ما سـالمندان بخواهیم برای رسیدگی به مشـکلاتمان در اداره‌ای حضور یابیم کسـی به فکر ما نیسـت و در ادارات و موسسـات مدیران و مسوولان کارهای مربوط به خود را انجام نمی‌دهند و اگر سـالمندان بخواهند بـرای اعتراض یا دریافت مطالبات مراجعه کنند کسی رسیدگی نمی‌کند.(کد ۲۱)

حضور کم مدیریت شـهری در سطح شهر: عدم اطلاع سالمندان از برنامه‌ها و عملکرد مدیریت شهری باعث شده است، سالمندان میزان توجه مدیران شـهری را نیز به خود کمرنگ دانسـته و همچنین خود را به‌عنوان شهروند اصلی تلقی نکنند. حضور نداشتن مدیریت شهری در سـطح شهر و مراکز عمومی جهت شـناخت بهتر مشکلات سالمندان یکی از مهمترین عوامل عملکرد وضعیت حکمرانی شـهری و یکی از نگرانی‌های سالمندان است.

مرد هفتاد و چهار و زن هفتاد و هفت سـاله: از شورای شهر و مدیران شهری راضی نیسـتم چون همش به فکر خودشان بوده و هستند. موقع انتخابـات، هزینه می‌کنند که انتخاب شـوند و بعـد از انتخاب به فکر معیشـت مردم نیستند. من در انتخابات شورای شـهر شرکت کردم اما خیلـی از این اعضای شـوراها را بعـد از انتخابات نمی‌شناسـیم چون هیچ‌گونه اطلاعی از برنامه‌ها و عملکرد آنان نداریم.(کد ۹)

اصلا در این منطقه کسـی از مسـوولین حضور نداشـته اسـت تا به

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

مشکلات سالمندان آگاهی پیدا کند و بخواهد برای رسیدگی اقدامات لازم را انجام دهد. خیلی خوب است که از نزدیک مشکلات ما سالمندان را ببینند.(کد ۲۰)

نبود نظارت مدیریت شهری: نبود نظارت مدیریت شهری بر ساخت‌وسازها و تمیزی شهر و عدم نظارت باعث عملکرد ضعیف مسوولان و ماموران متصدی پاکیزگی شهر گردیده است. تفاوت قیمت اقلام مصرفی در بین فروشگاه‌های سطح شهر باعث نارضایتی سالمندان شده است و نبود نظارت را دلیل اصلی این پدیده بیان می‌دانند. ارایه اجناس بی‌کیفیت به سالمندان از سوی برخی از فروشگاه‌ها نشان دهنده عدم نظارت مدیریت شهری در این باره است.

مرد هفتاد و نه ساله: سازندگان ساختمان‌ها به دلیل نبود نظارت هر طور که دوست داشته باشند ساختمان را درست می‌کنند و همش به فکر خودشان هستند و برایشان سود بیشتر اهمیت دارد و به فکر سلامتی مردم جامعه نیستند. نظم و انضباط پارک‌ها و زیبایی پارک اهمیت دارد متاسفانه نظارتی بر فضاسازی پارک‌ها و شهر نمی‌شود.(کد ۸)

مرد شصت و هشت ساله: چون مغازه‌دارها جنس بی‌کیفیت به سالمندان می‌دهند و سالمندان هم قدرت تشخیص لازم را ندارند مجبورند که برای خرید از فرزندان کمک بگیرند. فروشگاه‌ها کم فروشی می‌کنند حتی برای ما سالمندان این موضوع بیشتر به‌وجود می‌آید. یک‌بار من می‌خواستم از فروشگاهی مرغ بخرم که فروشنده وزن جنس را با وزن واقعی متفاوت اعلام کرد.(کد ۲۱)

عدالت اجتماعی: حق سالمندان در شهر برای استفاده از امکانات و داشتن فرصت برای مشارکت از بین رفته است و طبق نظرات آنان، سه مضمون فرعی: نبود فرصت برای سالمندان، تبعیض در ارایه خدمات و تسلط نظام سرمایه‌داری زیر مضمون اصلی نبود عدالت اجتماعی بررسی شد که نشان می‌دهد در شهر کرج، عدالت برای سالمندان وجود ندارد و حق آنان برای حضور فعال در شهر تحت تاثیر اهمیت دادن جامعه به سایر افراد قرار گرفته است.

نبود فرصت برای سالمندان: وجود نداشتن فرصت آموزش برای سالمندان در سطح شهر دلیل اصلی عدم آگاهی اکثریت سالمندان از نحوه استفاده از تکنولوژی و همچنین سایر اطلاعات و آگاهی است. وجود نداشتن گروه یا انجمن ویژه سالمندان برای مشارکت در شهر یکی از مواردی است که سالمندان آن را بیان کردند. نبود فضا و فرصت لازم برای اشتغال و همچنین انجام کار داوطلبانه برای سالمندان باعث شده است که آنان احساس کنند عدالت برای آنان معنی ندارد و اگر مدیریت درست عمل کند می‌توانند از تجربه سالمندان استفاده نمایند. استفاده نکردن از نظرات سالمندان در تصمیم‌گیری در ساماندهی شهر یکی دیگر از موانع مشارکت سالمندان است.

مرد هفتاد ساله: توانایی استفاده از ابزار الکترونیکی را ندارم و جایی هم نیست که به ما استفاده از این تکنولوژی‌ها را یاد دهند چون تمام کارها در حال حاضر به این صورت است. متاسفانه فضایی برای آموزش درست در شهر برای سالمندان فراهم نیست.

مرد شصت و نه ساله: سالمندان در بهترشدن فضای شهری هیچ نقشی ندارند. نظر سالمندان برای ساماندهی و آماده‌سازی فضای رفاهی برای مدیران اهمیت ندارند، برخی از ادارات مانند شهرداری به ما اجازه ورود به داخل ساختمان خود را نمی‌دهند چه‌طور می‌توانند حرف و درخواست ما را شنیده و به آن عمل کنند و به نوعی بیان می‌کنند که سالمندان عمرشون رو به پایان است.(کد ۱۷)

تبعیض در ارایه خدمات: تفاوت میزان ارایه خدمات و امکانات در بین مناطق شهر نوعی از تبعیض است. تفاوت امکانات بین مناطق سطح بالا و مناطق سطح پایین خود نشانگر این تبعیض است. سالمندان این تبعیض را حس کرده و بیان می‌کنند. ساخت و تجهیز ساختمان‌هایی با امکانات کامل برای سیستم مدیریت شهری جهت استفاده خودشان یکی دیگر از وجود تبعیض در شهرمی باشد، که سالمندان به آن اشاره داشتند و از نظر آنان امکانات کامل و مناسب ساختمان‌ها فقط برای مدیران و پرسنل ادارات است. میزان ارایه خدمات موسسات و ادارات به افراد عادی و افراد دارای رابطه متفاوت است، سالمندان به دلیل نداشتن جایگاه و همچنین نداشتن رابطه‌های خاص در ادارات، برای انجام کارها سختی زیادی را تحمل می‌کنند. اطلاع‌رسانی نامناسب در خصوص ارایه اطلاعات ویژه سالمندان به آنان از طریق رسانه‌ها باعث شده است که اکثریت سالمندان به این موضوع معترض باشند. که چرا فقط اطلاعات بایستی به یک گروه افراد خاص اختصاص داشته باشد. فاصله زیاد حقوق و درآمد سالمندان با افراد شاغل در ادارات و موسسات یکی دیگر از موارد مهمی بود که در مضمون تبعیض به‌عنوان مفهوم اصلی بیان گردید.

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

زن هشـتاد و شش سـاله : درآمد سالمندان خیلی پایین اسـت، با خیلـی از افراد تفاوت زیـادی دارد مـن در حـال حاضـر فقط به وسـیله فرزندم هشـتصد هزار تومـان درآمد دارم که خیلی به سـختی زندگی می‌کنیم اما می‌بینیم کـه مردم چقدر با درآمد زیادشـان هـر جور بتواننـد زندگـی می‌کنند.(کد ١٤) یکی از سـالمندان مرد نیز که هفتاد سال سن داشت، چنین توضیح می‌دهد: به منطقه محل سـکونت ما که نسـبت به بقیه مناطق پایینتر است خیلی رسیدگی نمی‌کنند و به مناطق بالا بیشتر امکانات می‌دهند. ساختمان‌های منطقه ما خیلی فرسوده است که باید مستحکم شده و امکانات لازم را برای زندگی داشته باشد اما به مناطق پایین توجهی ندارند و تمام امکانات متعلق به مناطق دیگر است.(کد ٥)

تسـلط نظـام سـرمایه‌داری: در پژوهش حاضـر سـالمندان مسـاله تسـلط نظـام سـرمایه‌داری را مطرح می‌کنند. از نگاه آنان با تسلط نظام سرمایه‌داری در زندگی شهری، عدالت تحت شـعاع قرار گرفتـه و به نوعی اهمیت سـالمندان از اهمیت سـود و افزایش سـرمایه کمتر اسـت. تجمل‌گرایی و افزایش سـرمایه مردم شـهر، باعث ایجاد فاصله بین افراد جامعه شده که در این جداسازی، سالمندان آسیب بیشتری تحمل می‌کنند. اهداف اقتصادی سـرمایه‌داران و تلاش برای سود بیشتر باعث ایجاد ساختمان‌های بلند و همچنین فضاهای مختلف که علاوه بر نبود فضای آرام برای کلیه انسـان‌ها و به‌خصوص سـالمندان، سـود زیاد را برای آنان به همراه دارد. اهـداف اقتصادی مراکز درمانی و یا مراکزی که مرتبط با درمان هسـتند دیدگاه سـالمندان را نسـبت به خود عوض کرده است. سالمندان، پزشـکان و بیمارستان‌ها را بنگاه‌های اقتصادی تلقی می‌کنند و دیگر به فکر سـلامتی و درمان مردم جامعه به‌خصوص سالمندان نیستند. ساخت مراکز رفاهی با هدف کسب درآمد در محیط شهری یکی دیگر از نظرات سالمندان بود.

مرد هفتاد و دو ساله و زن شصت و پنج ساله: مردم شهر خیلی با هم فاصله دارند چون درگیر تجملات شـده‌اند. حسـادت به اموال دیگران باعث شـده است که افراد برای سرمایه دارشدن بیشتر تلاش کنند و فقط فکر خودشان باشند حتی اگر قادر نباشند به خواسته‌هایشان برسند دست به هر کاری می‌زنند. مردم شهر خیلی متوقع هستند و همیشه دوست دارند پول، امکانات و سرمایه بیشتری داشته باشند و به فکر دیگران نیستند.(کد ١٩) بیمارسـتان‌ها و پزشکان در حال حاضر کاسب شـده‌اند و مردم را پول می‌بینند، اما در گذشـته برای پزشکان سـلامتی انسان‌ها مهم بود. تمام پزشکان با آزمایشگاه‌ها و مراکز درمانی مرتبط برای درآمد و سود بیشتر ارتباط دارند و بیماران را فقط به آن مراکز ارجاع می‌دهند.(کد ٦)

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش شناخت موانع سالمندی فعال بر اساس نظریه حق به شهر بود. نظریه حق به شهر به حضور کلیه انسان‌ها در شهر و داشتن حق حضور و همچنین فرصت لازم برای مشارکت آنان تاکید دارد. این پژوهش به روش کیفی و با استفاده از رویکرد پدیدارشناختی انجام شد. ابتدا تعداد بیست و سه سالمند فعال به‌صورت هدفمند انتخاب و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته از آنان صورت گرفت و حاصل نتایج به‌دست آمده، شش مضمون اصلی و بیست و دو مضمون فرعی بود.

بر اسـاس نظریه حق به شـهر، تخصیص فضا به شـهروندان یکی از مهمترین حقوق شـهروندی به حسـاب می‌آید.[٢٢] به‌عبارتی کلیه انسان‌ها به‌طور برابر حق دارند از فضای عمومی شهر استفاده نماید که این امر مستلزم داشتن دسترسی مناسب به فضای شهری است و ساختار فیزیکی شهر بایستی طوری طراحی گردد که کلیه افراد بدون مشکل و با استفاده از ابزار و وسایل کاربردی مستقر در شهر به فضاهای مورد نیاز خود دسترسی داشته باشند. نتایج حاصل از نظرات افراد شرکت‌کننده در پژوهش نشان می‌دهد که میزان دسترسی سالمندان در سطح شهر کرج از کیفیت پایینی برخوردار بوده و محدودیت‌هایی نیز برای دسترسـی آنان وجود دارد که این محدودیت‌ها در قالب مضمون دسترسـی محدود به فضای شـهری از طریق پنج زیرمضمون: موانع تردد، اسـتاندارد نبودن محیط زندگی، نبود فضای تخصصی، ناکارآمدی وسایل نقلیه عمومی و آلودگی مانعی برای عدم حضور در جامعه مطرح می‌شـود. مضمون عدم دسترسـی به فضای شـهری به‌عنوان یکی از موانع اصلی سالمندی فعال با نتایج پژوهش‌های متعددی همخوانی داشته است.[١،٢،٧،١٣،١٤و١٦]

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

بر اســاس نظریه حق به شهر، احساس امنیت بایســتی برای کلیه افراد جامعه وجود داشته باشــد و نباید به یک قشر یا افراد خاصی اختصاص یابد. لازم است انسان‌ها برای حضور در شهر، امنیت را درک و احساس کنند که امنیت برای آنان وجود دارد. سالمندان نیاز دارند از امنیت لازم برخوردار باشند، طبق تعریف سازمان بهداشت جهانی یکی از سه رکن اصلی سالمندی فعال امنیت اســت.[۵] با توجه به نتایج به‌دست آمده، سالمندان از امنیت لازم برخوردار نیستند که در چهار زیرمضمون امنیت محیطــی، ناکارآمدی تامین اجتماعی، درآمد کم-مشــکل اقتصادی و بیکاری عامل مهم ناامیدی و دلایل نداشــتن امنیت سالمندان در قالب مضمون نبود امنیت در زندگی شــهری ارایــه گردید. نتایج این مضمون با نتایج به‌دســت آمده اســت کــه بــا مطالعــات [۱۳، ۱۵، ۱۷، ۱۸و۱۹] همسویی‌دارد.

برای اینکه افراد جامعه از زندگی رضایت بخشــی برخوردار باشند لازم اســت رفاه در جایگاه ویژه‌ای قرار داشته باشد. سیستم‌های مدیریتی با قراردادن امکانات و همچنین ایجاد فرصت، فضا را برای انسان‌ها فراهم کنند. نظریه حق به شــهر نیز در مولفه تخصیص فضا به این نکته توجه دارد که رفاه و اختصاص امکانات می‌بایســت در اختیار همه انســان‌ها باشد و سالمندان که سال‌ها تجارب خود را صرف جامعه کرده‌اند نباید امکانات رفاهی آنان نادیده گرفته شــود، آنان حــق دارند از زندگی در جامعه به‌خصوص محیط شهری لذت ببرند و از رفاه که نقش موثری در کیفیت زندگی آنان دارد استفاده کنند. در این پژوهش نیز کمبود منابع رفاهی متناسب با نیاز ســالمندان به‌عنوان یکی از مضمون‌های اصلی از ســه زیرمضمون: ناکارآمدی مراکز رفاهی، ناکارآمدی مراکز درمانی و وابستگی به خانواده به دست آمده است. طبق دیدگاه سالمندان، مراکز درمانی و رفاهی شــهر کرج کارآمدی لازم را ندارد و ســایر برنامه‌های رفاهی برای ســالمندان با حمایت افراد خانــواده صورت می‌گیرد. نتایج این پژوهش پیرامون مضمومن عدم منابع رفاهی متناسب با نیاز سالمندان با نتایج برخی از مطالعات همخوانی دارد.[۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۳ و۱۶]

زندگی در اجتماع شهری نیازمند تعامل افراد جامعه با یکدیگر است. مفهوم حق به شــهر، شــهر و زندگی شهری را در ســاختار فیزیکی آن محــدود نمی‌کند بلکه فضایی کــه این نظریه بــه آن تاکید دارد فضای اجتماعی شــهر اســت.[۲۱] نظریه حق به شــهر به دنبال حق انســان‌ها اســت و می‌خواهد که با خلق فضاهای فیزیکی امکان زیست اجتماعی آنان‌ها را فراهم ســازد. این نظریه به دنبال مشــارکت تمام انســان‌ها در شهر و ساماندهی شهر است. یکی از رکن‌های اصلی مشارکت انسان‌ها پذیرش آنان به‌عنوان اعضای فعال در جامعه وارزش و احترام به جایگاه آن‌هاســت تا انگیزه مشــارکت و همکاری آنان تقویت شــود و فضای لازم را برای مشــارکت ســالمندان فراهم گردد. تجزیه و تحلیل نظرات ســالمندان نشان دادکه ســالمندان از اجتماع طرد شده‌اند. این چالش تحت عنــوان مضمون طــرد اجتماعی مطرح می‌شــد. نتایج استخراج شده از مضمون طرد اجتماعی با نتایــج پژوهش [۱، ۶، ۱۴، ۱۶و۱۸] هماهنگی دارد.

مضمون ضعــف حاکمیت شــهری نیز از اهمیت بالایی برخوردار اســت، چون علاوه بــر این که خــود به‌عنــوان یک مقولــه ویژه نقــش مهمی در ایجاد موانع ســالمندی فعال در شــهر ایفــا می‌کند، مضامیــن اصلی را نیز تحــت تاثیر قرار می‌دهد. بــا توجه به نظرات ســالمندان فعــال حاضــر در ایــن پژوهش، مدیریت شــهری در چهار زیرمضمون: عدم پاسخگویی، بی‌اعتمادی به مدیریت شهری، حضور کم مدیریت شــهری در سطح شهر و نبود نظارت مدیریت شــهری، به‌نظر می‌رسد به نوعی کارآمدی و مدیریت مناسب شهری را از دســت داده است. مفاهیم به‌دست آمده پیرامــون زیرمضمون‌های ضعــف حاکمیت شهری، با نتایج پژوهش با برخی از پژوهش‌ها همخوانی دارد.[۳]

همان‌طور کــه نظریه حق به شــهر به دنبال دریافــت حق برای برخی از افراد ســاکن در شهرها اســت و می‌خواهد عدالت، امکانات و فرصت‌هــای لازم برابر برای کلیه انســان‌ها فراهــم ســاز،[۲۲] همچنین به دنبــال برابری برای انسان‌ها برای رســیدن به عدالت و حق و حقوقشــان است. چنین اســتنباط می‌شود عدالت با نظریه حق به شــهر هماهنگی دارد و اهداف یکســانی را دنبال می‌کنند. عدالت می‌تواند جزیی از مفهوم حق به شــهر باشــد به‌طوری که شهر و زندگی شهری و دستیابی بــه امکانــات آن حق همــه انســان‌ها بوده و فرصت لازم را جهت مشــارکت داشته باشند. که اگر عدالت وجود داشــته باشــد به نوعی مفهوم حق به شهر معنی پیدا می‌کند و جایگاه مناســبی برای همه انســان‌ها فراهــم خواهد کرد. نبود عدالت اجتماعی به‌عنوان ششمین مضمــون اصلی پژوهــش، هماهنگی زیادی از لحاظ مفهومی با نظریه حق به شــهر دارد،

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

به‌طوری که هر دو به نوعی دنبال احقاق حق برای کلیه انسان‌های جامعه و شهر هستند، در پژوهش حاضر نیز عدالت به‌عنوان یک مضمون اصلی حاصل نظرات سالمندان در خصوص ارایه موانع سالمندی فعال در شهر از طریق سه زیرمضمون: نبود فرصت برای سالمندان، تبعیض در ارایه خدمات و تسلط نظام سرمایه‌داری است، که نشان می‌دهد در شهر کرج عدالت برای سالمندان وجود ندارد و در مقایسه با سایر گروه‌های جمعیتی از جایگاه نامناسبی برخوردار نیست. نتایج برخی از مطالعات با نتایج پژوهش پیرامون نبود عدالت برای سالمندان جهت حضور فعال در شهر هماهنگی دارد.[۱، ۱۲، ۱۴، ۱۶و۱۸]

به‌طورکلی نتایج حاصل از یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که نظریه حق به شهر برای سالمندان در شهر کرج جایگاهی مناسبی ندارد. به‌عبارتی علاوه بر این که امکانات و فضای لازم و مناسبی برای سالمندان در شهر و زندگی شهری اختصاص نمی‌دهد، فرصتی نیز برای مشارکت آنان فراهم نمی‌سازد. مضمون‌های اصلی این پژوهش که حاصل نظرات سالمندان است. عدم تخصیص فضا و نبود فرصت مشارکت برای سالمندان در شهر کرج را تایید می‌کنند.

مقوله‌های دسترسی محدود به فضای شهری، نبود امنیت در زندگی شهری، کمبود منابع رفاهی متناسب با نیاز سالمندان، طرد اجتماعی، ضعف حاکمیت شهری و نبود عدالت اجتماعی به‌عنوان شش مضمون اصلی و همچنین موانع اصلی سالمندی فعال برای حضور در شهر کرج مطرح می‌شوند و بر اساس نظریه حق به شهر این مقوله‌ها با مولفه‌های مشارکت و تخصیص فضا رابطه داشته و علاوه بر به‌کارنبردن نظریه حق به شهر برای سالمندان در محیط شهر کرج، به دلیل وجود موانع و محدودیت‌های مطرح شده، سالمندان نمی‌توانند به‌طور فعال در شهر کرج حضور داشته باشند و عوامل محیطی و اجتماعی شهر کرج مانع اصلی سالمندی فعال است.

محدودیت‌ها: -نبود مرکزی خاص ویژه سالمندان در شهر جهت دسترسی قانونی پژوهشگر به سالمندان. -سختی دسترسی به سالمندان فعال در سطح شهر. -همکاری نکردن برخی از سالمندان در سطح شهر. -انجام مطالعات محدود در خصوص موضوع در کشور. -نبود مکان مناسب برای مصاحبه. تجربه کم پژوهشگر در زمینه پژوهش‌های کیفی.

پیشنهادهای کاربردی: -رفع موانع تردد، استانداردسازی محیط‌های فیزیکی، ساخت و تاسیس فضای تخصصی ویژه سالمندان، ایجاد سیستم حمل و نقل مناسب، ایجاد شهری پاکیزه. -برقراری امنیت در محیط شهری، اصلاح ساختار تامین اجتماعی، افزایش درآمد سالمندان، ایجاد شغل برای سالمندان. -ایجاد مراکز رفاهی کافی همراه با امکانات مناسب، تجهیز مراکز درمانی شهر به امکانات روز و ایجاد مراکز درمانی جدید، کاهش وابستگی سالمندان. -فعالیت رسانه‌ای برای توجه و احترام افراد جامعه نسبت به سالمندان، یکپارچه‌سازی فرهنگ‌های موجود در شهر کرج و ایجاد انسجام اجتماعی در سطح شهر، فراهم کردن جایگاه ویژه برای سالمندان، تکریم ارباب رجوع در ادارات. -تغییر رویه مدیریت شهری با هدف اعتمادسازی در بین سالمندان، حضور مدیران شهری در بین مردم در سطح شهر، افزایش میزان نظارت مدیران در سطح شهر. -فراهم کردن فرصت‌های لازم برای مشارکت سالمندان در شهر، ارایه خدمات به‌طور یکسان برای همه افراد جامعه، تغییر رویه افراد جامعه و سرمایه‌داران در خصوص سرمایه‌گذاری. -راه‌اندازی یک اداره یا مرکز ویژه سالمندان در ادارات مربوط به مدیریت شهری، تاسیس انجمن سالمندی فعال در شهر.

پیشنهادهای پژوهشی: -شناخت موانع سالمندی فعال بر اساس نظریه حق به شهر در شهرهای دیگر. -بررسی رابطه بین موانع شهری و سالمندی فعال بر اساس نظریه حق به شهر به روش کمی. -بررسی وضعیت شهر کرج برای حضور سایر افراد بر اساس نظریه حق به شهر. -شناخت موانع سالمندی فعال بر اساس نظریه حق به شهر طبق دیدگاه مسوولین و متخصصان. -تغییر ساختار یک منطقه از شهر بر اساس استاندارد شهر دوستدار سالمند و شناخت نظرات سالمندان در خصوص آن تغییر و مقایسه با سایر سالمندان شهر.

سپاسگزاری: مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد در دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی است و ضمن تشکر از عوامل این دانشکده، از شهرداری کرج و کلیه افرادی که در این پژوهش همکاری نمودند به‌خصوص سالمندانی که مشارکت مستقیم داشتند قدردانی به‌عمل می‌آید.

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

[DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]

منابع

References:

1. Foroghmand Aarabi H, Karimifard L. Age-friendly city desing criteria centers of social interaction with the concepts of space and culture approach to mental health. Urban management. 2015; 39: 7-34. [Persian]
2. Isalou SH, Jomehpoor M, Khaksari Rafsanjani A. The needs and problems of the elderly in urban areas: A case study of central Qom. A Research journal on social work. 2015; 2 (6): 1-41. [Persian]
3. Haghshenas N. Sociological dimensions of aging and challenges of active aging in Iran. Sociological studies of Iran. 2011; 1 (2): 133-147. [Persian]
4. Statistical center Iran, Census results of 2016. [Persian]
5. Mohammadi E. Understanding active aging and constructing its psychomentric instrument. (Dissertation) Tehran: Allame Tabataba'i University: 2016. [Persian]
6. Syed MA, McDonald L, Smirle C, Lau K, Mirza RM, Hitzig SL. Social isolation in Chinese older adults: Scoping review for age-friendly community planning, Canadian journal on aging. 2017; 36(2): 223-245.
7. Iranshahi A, Ghalehnoee M. An evaluation of urban spaces conformity with the indicators of age-friendly city. City identity. 2017; 30 (11):69-82. [Persian]
8. Zarghani S, Kharazmi O, Johari L. Evaluation of the "age-friendly" city indicators in Mashhad by focusing on the social-cultural indices. Human geography research. 2015; 47 (4): 673-688. [Persian]
9. Bauman A, Merom D, Bull FC, Buchner DM, Fiatarone Singh MA. Updating the evidence for physical activity: summative reviews of the epidemiological evidence, prevalence, and interventions to promote "active aging". The gerontologist. 2016; 56(2): 268-280.
10. Latorre JM, Serrano JP, Ricarte J, Bonete B, Ros L, Sitges E. Life review based on remembering specific positive events in active aging. Article first published online. 2015; 27(1): 140-157.
11. Koutsogeorgou E, Kenneth Davies J, Aranda K, Zissi A, Chatzikou M, Cerniauskaite M, Et al. Healthy and active ageing: Social capital in health promotion. Health Education journal, vol. 2013; 73(6): 627-641.
12. Serrat R, Villar F, Celdran M. Factors associated with Spanish older people's membership in political organizations: The role of active aging activities. European journal of ageing. 2015; 12 (3): 239-247.
13. Darvishpoor Kakhki A, Abed Saeedi ZH, Abbaszadeh A. Social participation, barriers, and related factors in older people in Tehran. Health promotion management. 2014; 3 (4): 65-73. [Persian]
14. Buffel T, Phillipson C, Scharf T. Ageing in urban environments: Developing 'age-friendly' cities. Critical social policy. 2012; 32 (4): 597-617.
15. Beard JR, Petitot C. Ageing and urbanization: Can cities be designed to foster active ageing. Public health reviews. 2010; 32(2): 427-450.
16. Lin W, Chen M, Cheng JC. The promotion of active aging in Taiwan. Ageing international.2014; 39(2): 81-96.
17. Thanakwang K, Isaramalai S, Hatthakit U. Thai cultural understandings of active ageing from the perspectives of older adults. A qualitative study Pacific Rim international journal of nursing research. 2014; 18(2): 152-165.
18. Mohammadi E, Allahyari T, Darvishpoor Kakhaki A, Saraei H, Fereshtehnejad SM. Analysis of being active based on older adults' experience: A qualitative study of active aging stratrgies. Iranian journal of ageing. 2017; 11 (4): 504-517. [Persian]
19. Mapoma CC. Determinants of active ageing in Zambia. African population studies. 2014; 28 (3): 1286-1296.
20. Habibi M, Amiri M. Right to the city from current to ideal city. Iranian journal of anthropology research. 2016; 5 (2): 9-30. [Persian]
21. Rafieian M, Alvandipour N. Conceptualization of thought right to city; In search of conceptual model. Iranian sociological association. 2016; 16 (2): 25-47. [Persian]
22. Taghvaee A, Azizi D, Yazdanian A. Investiate the role of "the right to the city" theory in the productin and reproduction of urban space. Journal of the urban development and organization Haft Shahr. 2016; 50: 88-99. [Persian]
23. Creswell J, Creswell D. Research design: Qualitative, quantitative, and mixed mathods. SAGE publications, 2012. [Persian]
24. Azkia M, Ahmadrash R, Partazian K. Qualitative research methods from theory to practice. Tehran: Keihan; 2017. [Persian]

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-15]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.1.5.8]